

באר התורה / הג"ר יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים**פרשת תרומה****"מקִּשָּׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה" - בו יבואר אמרם הרוצה שיחכים ידרימ**

"וְעִשִּׂיתָ מְנֹרֶת זָהָב טָהוֹר מְקִשָּׁה תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה" וגו', ע"כ ויש לומר דודאי צריך להראות למשה עד שידע והבין תבנית המנורה, ואז היה מתחיל במעשה המנורה, ונעשית מאליה. (תרומה כה לא).

בפירוש רש"י (שם) בד"ה 'תִּיעָשֶׂה הַמְּנוֹרָה', מאליה, לפי שהיה משה מתקשה בה, אמר לו הקדוש ברוך הוא, השלך את הככר לאור והיא נעשית מאליה, לכך לא נכתב 'תעשה' [פי' חסר יו"ד], עכ"ל.¹

"וְרָאָה וַעֲשֶׂה בְּתַבְנִיתָם אֲשֶׁר אֶתָּה מְרָאָה בְּהָרָא ע"כ (שם מ).

בפירוש רש"י (שם), בד"ה וראה כאן בהר תבנית שאני מראה אותך, מגיד שנתקשה משה במעשה המנורה, עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא מנורה של אש, עכ"ל.

-א-

בספר דברי דוד (שם מ) בד"ה וראה, ולעיל (לא) פירש רש"י שנעשית מאליה, צריך לומר שאף על פי שראה אותה לא היה יכול לעשותה, וכן הוא במדרש (תנחומא בהעלותך ג) הביאו הרא"ם לעיל, עכ"ל.

ומבואר דמשה רבינו נתקשה ב' פעמים בעשיית המנורה: א. כשנצטווה על עשייתה ב. כאשר הראה לו מנורה של אש, ולבסוף נעשית מאליה. וצ"ב לפי זה למה ציווהו הקב"ה על עשייתה, וגם הוסיף להראות לו מנורה של אש.

-ב-

ובדברי דוד (שם לא) ד"ה תיעשה, כי על כל פנים התחיל משה המלאכה בהשלכת הזהב תוך האש, ואחר כך נעשית מאליה,

כי כל דבר קדושה אפילו באה מן השמים, צריך התחלה אפילו דבר מועט מן האדם. כמו שמצינו במדרש ריש שיר השירים (א ד) שמלאכים נשאו אבן אחת לירושלים ואמרו לר' חנינא יתן ידך עמנו,² ויש מזה עוד במקומות אחרים, עכ"ל.

ומבואר בדבריו, דמה שנצטווה על עשייתה פי' שאף שאין בידו להשלים עשייתה [וכמו שנאמר מיד תיעשה פי' מאליה], מכל מקום צריך עשיה מועטת בידי האדם, והוא השלכת הככר זהב לאור.

אמנם עדיין צריך ביאור, מה שציווהו הקב"ה שנית על עשיית המנורה, וכמו שנאמר "וראה ועשה בתבניתם" וגו', אף שאחר שראה את המנורה עדיין נתקשה בעשייתה, עד שנעשתה מאליה.

-ג-

בגור אריה (שם לא) בד"ה תעשה מאליה וכו'. בתנחומא בפרשת בהעלותך (סימן ג) פירש "וזה מעשה המנורה" (במדבר ח ד) שהראה הקדוש ברוך הוא באצבע, לפי שנתקשה בה. ומשמע דכאשר הראה לו המנורה היה עושה המנורה, דאם לא כן מה היה מועיל לו המראה אשר הראה לו באצבע אם לא היה יכול לעשות. וכן משמע בפרק הקומץ רבה (מנחות כט א) 'ג' דברים נתקשה בהם משה עד שהראה לו הקדוש ברוך הוא באצבע. ומשמע כשהראה באצבעו לא היה מתקשה.

³ שם בגו"א 'ומ"מ היה צריך למעשה משה, כי לישראל צוה לעשות אותה, ולא שתהיה לגמרי על ידי מעשה ה'. ולפיכך היה צריך להבין תבנית המנורה, דאם לא כן איך יתחיל לעשות, וכאשר התחיל לעשות גמר השם על ידו. וכל הפעולות שבאים מלמעלה, צריך שיעשה האדם למטה, ואף קריעת ים סוף שהיה מעשה ה', כתיב "ואתה הרים מטך ובקעתהו" (בשלח יד טו), וכן כל הניסים במצרים על ידי משה היו, עכ"ל.

⁴ וכמו שנתבאר בהערה בסמוך.
⁵ סמוכין לדבריו ע"י בדברי רבינו בחיי (נח ו טו), ובכלי יקר (שם) ד"ה שלש אמות. ומשי"כ בזה בקול אליהו (סוכה נב ב) בד"ה אמר ר"ש בן לקיש בארוכה.

⁶ דברי הזוהר נפסקו להלכה בפרי חדש או"ח (סי' קיט), ובמ"ב (שם סי' קב).
וכן אמרו במדרש אסתר רבה (ו כד), 'משל לאדם שהיה מהלך בדרך, מן דוחקא דאורחא אסתבע קרסוליה, אמר הלוואי הוה לי חד חמר. עבר עלוי חד רומי דילדיית חמרתיה חד עולאי, א"ל סב ארכב הדין עולאי, אמר הא

¹ הנה בתחילת הפסוק "ועשית מנורת" חסר ו' כתיב, ואילו בעשייתה כתיב "המנורה" מלא ו'. והוא כי משה רבינו נצטווה רק על תחילת עשייתה [והוא ההשלכה לאור], ולכן נכתב "מנורת" חסר ו'. אבל לגבי מה שנעשית מאליה, כתיב "המנורה" מלא ו', שאז נשלמה עשייתה.

וכמו"כ בפרשת בהעלותך כתיב "אל מול פני המנורה" (ח ב) מלא ו', ואילו לגבי עשייתה כתיב "וזה מעשה המנורה וכו' כן עשה את המנורה" (שם ד, חסר ו', והוא משום דבעשייתה היתה רק התחלה.

² שם במדרש: 'אמרו לו רבי תן לנו חמשה סלעים ואנו מעלים אבנד לירושלים, ובלבד שתתן ידך עמנו' וכו', ע"כ.

הא לא סגיא. הרי מבואר, דכדי לקנות את החכמה צריך לתרתי, גם להרבות בתלמוד וגם להתפלל.

ונראה דבמגילה שתלה הדבר ביגיעה, הוא כמו שאמרו שם בסמוך, 'ולדברי תורה לא אמרן אלא לחדודי, אבל לאוקמי גירסא [שלא תשתכח ממנו. רש"י], סייעתא מן שמיא היא' [ויש יגע ואינו מוצא. רש"י].⁸

ובשו"ת כתב סופר (או"ח סי' יח), ואמרו ז"ל הני מילי לחדודי אבל לאוקמי גרסא סייעתא דשמיא, פרש"י לאוקמי גרסא שיזכור מה שלמד, ור"י כתב שיכוין הלכה לאמיתו בעי סייעתא דשמיא, ושניהם אמת.

ואומר מעתה, דכששאלו אנשי אלכסנדריא 'מה יעשה אדם ויחכם', אמר ירבה בישיבה, כי ע"י יגיעה יתחכם יגעתי ולא מצאתי אל תאמין, ואמרו לו הרבה עשו כן ולא עלתה בידם, היינו שלא נתקיימה בידם ששכחו מה שלמדו, וגם לא כיוונו האמת לאמיתו ולא ידעו דין ברור שהוא תכלית הלימוד, אמר להם כדי שיזכור ולא ישכח ויכוין האמת צריך סייעתא דשמיא, לכן יתפלל למי שהחכמה שלו שייסיעוהו ויעזרוהו מן השמים, ויאיר עיניו כתפלת דוד המלך ע"ה "גל עיני" (תהלים קיט יח) וכו', עכ"ל.

-1-

ולהמתבאר, מתפרש שפיר ג"כ מה שאמר רב יצחק בבא בתרא (שם) ד'הרוצה שיחכים ידרים', דהוא בין לענין הלימוד ובין לענין התפילה.

לענין הלימוד: היינו שרמזו שיש לו ללמוד דרכי קנין החכמה ממעשה המנורה, וכפי שמצינו שמה היה צריך לידע ולהבין מהו ציווי ורצון השם ית', ולהתחיל ולעשות מה שהיה ביכולתו, ורק אז זכה לסייעתא דשמיא שנעשית מאליה וכמו שנתבאר. וכך יש לנהוג כאשר ברצונו לקנות חכמה, שתחילה יש לו לידע ולהבין על מה נצטווה, ואז יתחיל לעסוק ולעמול בה כפי כוחו, ושוב יסייעו בידו מן השמים.

וכמו כן לענין התפילה: וכפי שפירש רש"י ידרים בתפילתו, והיינו שעל ידי שידע ויבין על מה נצטווה, ידע ג"כ לפרש תפילתו כראוי, וכפי שנתבאר בזוהר ובמדרש⁹ ובאוה"ח הק' שהתפילה צריכה להיות מפורשת.

-1א-

ונראה הא דהובאה מימרא זו ד'מה יעשה אדם ויחכם' בסיום הש"ס, והוא בהקדם מה שאמרו:

ברכות (סג ב) דבר אחר "הסכת ושמע ישראל" (כי תבא כו ט) הס ואחר כך כתת. כדבא דאמר רבא לעולם ילמוד אדם תורה ואחר כך יהגה, ע"כ.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה הס וכו', שתוק והאזן לשמועתך עד שתהא שגורה בפיך ואף על פי שאינה מיושבת לך, ואחר כך כתתנה וכו', עכ"ל.

ובשבת (סג א) אמר רב כהנא כד הוינא בר תמני סרי שנין והוה גמירנא ליה לכוליה תלמודא, ולא הוה ידענא דאין מקרא יוצא מידי פשוטו עד השתא, מאי קא משמע לן, דליגמר איניש והדר ליסבר.

ובפי' רש"י (שם) בד"ה דליגמר איניש לגרוס שמעתא מרביה ואף על גב דלא ידע לכולהו טעמיה.¹⁰

ויש לומר דלכן הובאה מימרא זו בסיום הש"ס משום שרק אז שייך תשובת ר' יהושע בן חנניה שירבה בישיבה ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, וכמו שנתבאר.

לתגובות והערות ולקבלת הגליון 'באר התורה'

a0527677650@gmail.com

⁸ ע"י בשפת אמת (שם תרל"א בסוף המאמר, ושם תרל"ז מאמר ג) בענין ביאור מאמר יגעת ומצאתי תאמן.

⁹ הובא לעיל בהערה.

¹⁰ פ"י דלא ידע טעמו של רבי אליעזר במתניתין שם.

נדה (ע ב) 'מה יעשה אדם ויחכם', אמר להן [ר' יהושע בן חנניא] ירבה בישיבה וימעט בסחורה. אמרו [אנשי אלכסנדריא] הרבה עשו כן ולא הועיל להם, אלא יבקשו רחמים ממי שהחכמה שלו, שנאמר "כי ה' יתן חכמה מפיו דעת ותבונה" (משלי ב ו), כו'. מאי קמ"ל [פ"י רש"י] למה ליה למימר להו ירבה בישיבה, הואיל וברחמים הדבר תלוי, דהא בלא הא לא סגיא, ע"כ.

ומבואר, דכדי שיתקיים בו 'ויחכם' בעינן לב' הדברים: א. ירבה בישיבה [לשנות הדברים הרבה], ב. להתפלל על חכמה ולבקשה ממי שהחכמה שלו.

ולהמתבאר דבחכמה ובמצוות צריך ב' דברים: א. העשיה של האדם, ב. לידע ולהבין את מה שנצטווה. וכמו"כ בתפילה צריך ב' דברים א. להתפלל, ב. לידע מה רצונו ולפרש תפילתו כראוי.

ויש לפרש כוונת ר' יהושע בן חנניא שאמר 'הא בלא הא לא סגיא', פ"י דבתחילה צריך להרבות בישיבה דהיינו לעשות כל מה שביכולתו, וגם ע"י שמרבה בישיבה יודע ומבין מה שרוצה. ורק אז שייך ענין בקשת רחמים, והוא משום שיוודע מה שרוצה ויכול לפרש תפילתו כראוי.

-2-

בבא בתרא (כה ב), 'אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידרים ושיעשיר יצפין, וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום' (תרומה כו לה), ע"כ.

בפי' רש"י (שם) בד"ה ידרים בתפלתו יחזיר פניו לדרום. וסימניך שלא תחליף, ע"כ.

וברבינו גרשום (שם), שהשולחן והמנורה עצמם מכוונים כנגד חכמה ועשירות, 'שולחן היינו עושר שיעריך שולחנו מחמת עושרו. ומנורה היינו חכמה, כדכתיב "כי נר מצוה ותורה אור" (משלי ו כג), עכ"ל.

ביאור דבריו דמאחר שהמנורה מרמזת למצוה ולתורה, לכן הרוצה להחכים יחזיר פניו לדרום בתפילתו, דבאופן זה תפילתו על החכמה מתקבלת.

בבית הלוי (יתרו) בד"ה איתא בב"ב, כתב והכוונה דמנורה רומזת לחכמה "חכמת אדם תאיר פניו" (קהלת א וכו'), ועל כן מנורה עמדה במקדש בימין, "לב חכם לימינו" (קהלת י ב) דהחכמה נקרא ימין, עכ"ל.⁷

ולפי מה שנתבאר בענייני עשיית המנורה, יש לבאר על דרך זה מה שאמר רבי יצחק 'הרוצה שיחכים ידרים' [פ"י בתפילתו יחזיר פניו לדרום] וסימניך מנורה בדרום,

דהכוונה דכדי להחכים צריך שתהיה הנהגתו כפי שהיה בעשיית המנורה [שהיא סמל לחכמה], והיינו א. שצריך שידע ויבין על מה נצטווה, ב. שיתחיל בעשייה, ג. ויעשה כל מה שביכולתו לעשות, ד. ויהיה רצונו בלב ונפש באמת, ואז יוכל להתפלל כראוי, ויגמר כל מה שאינו יכול לעשות מעצמו, וכמו שנתבאר.

-ח-

במגילה (ו ב) 'ואמר רבי יצחק אם יאמר לך אדם יגעתי [בתורה. רש"י] ולא מצאתי אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי אל תאמן, יגעתי ומצאתי תאמן. הני מילי בדברי תורה, אבל במשא ומתן סייעתא הוא מן שמיא, ע"כ.

ומבואר כאן דהדבר תלוי ביגיעה, ואילו בבא בתרא (כה ב) דהוא ג"כ מימרא דרבי יצחק מבואר דהוא תלוי בתפילה, דקאמר שם ר' יצחק 'הרוצה שיחכים ידרים' ופ"י רש"י בתפלתו, וצ"ב.

גם צ"ב הא דאמרינן (נדה ע ב) דהרוצה להחכים ירבה בישיבה [פ"י יגיעה], ויבקש רחמים ממי שהחכמה שלו, ואמרו דהא בלא

צלותי אישתמע, ברם אנא לא שאלית כהוגן, אם למרכב אם למרכיבה', עכ"ל. מבואר שמכוון שלא פירש תפילתו כראוי, לא נעשה רצונו.

⁷ וע"י עוד בתורת חיים (שם) ופ"י הריא"ף (על העין יעקב שם), בערוך לנר (יבמות עא), ובפני שלמה (הוריות יג ב) משי"כ עוד לבאר דברי ר' יצחק.